Mika Saarinen
Opetusneuvos
Opetushallitus
7.2.2024 OPH-550-2024

Euroopan komission ehdotus neuvoston suositukseksi Eurooppa liikkeellä – oppimiseen liittyvän liikkuvuuden mahdollisuudet kaikille

Opetushallitus kiittää mahdollisuudesta lausua Suomen kannasta Euroopan komission ehdotukseen neuvoston suositukseksi Eurooppa liikkeellä – oppimiseen liittyvän liikkuvuuden mahdollisuudet kaikille (E 61/2023 vp).

Yleistä Suomen oppimiseen liittyvän liikkuvuuden tilanteesta

Liikkuvuuden kokonaisluvut eivät ole Suomessa vielä täysin palautuneet pandemiaa edeltävällä tasolla korkeakoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, lukiokoulutuksessa tai peruskouluissa. Laskeva trendi oli selkeästi nähtävissä korkeakoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osalta myös ennen pandemiaa. Suomi poikkeaa tältä osin suurimmasta osasta verrokkimaitamme Euroopassa (ks. tarkemmat ulkomaan jaksoja koskevat luvut eri sektoreilla Liite 1).

Samaan aikaan, Opetushallituksen hallinnoimat **kansainvälisyysohjelmat ja -toimet, erityisesti EU-ohjelmat, ovat budjetiltaan ja myös kysynnän osalta kasvaneet merkittävästi.** Ohjelmien kaikki varat myönnetään täysimääräisesti ja monet toimijat jäävät kovan kilpailun takia ilman rahoitusta. EU-ohjelmista rahoitettiin vuonna 2023 kansainvälistä yhteistyötä ja yhteiskehittämistä noin 60 miljoonalle eurolla ja vuodelle 2024 ohjelmien budjetti on noin 67 miljoonaa. Budjetti ohjelmakauden ensimmäisenä vuonna 2021 oli 40 miljoonaa. Rahoitettujen toimien kautta olemme tukeneet laajasti kansainvälisten hankkeiden toteuttamista ja liikkuvuutta eri kouluasteilla sekä nuoriso-, kulttuuri- ja liikunta-alalla. Yksinään Erasmus+ ohjelmasta **hyötyi vuonna 2023 yhteensä noin 24 000 lasta ja nuorta, oppilasta ja opiskelijaa sekä tuhansia opettajia ja muita ammattilaisia yli tuhannessa suomalaisessa organisaatiossa**.

Paluuta Suomen liikkuvuuden huippuvuosiin - vuosina 2015-2016 etenkin korkeakoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa - voi olla vaikeata saavuttaa ilman erityistoimia. Muut rahoitusmuodot kansainväliseen yhteistyöhön, kuten toimijoiden omarahoitus, ovat tässä välissä merkittävästi pienentyneet, eikä EU-ohjelmien kasvu ei ole tätä kehitystä pystynyt kompensoimaan. Lisäksi mm. maailmantilan lisääntynyt epävarmuus, nuorten elämäntilanteisiin liittyvät kysymykset sekä tiukentuneet tutkintovaatimukset yms. vaikuttavat myös asiaan.

Kansainvälisyyden esteistä ja tasa-arvosta

Erasmus+ ja Euroopan solidaarisuusjoukot –ohjelmissa on laadittu kansallinen osallisuusstrategia ja sen mukaisesti mahdollistetaan osallistuminen **yhä useammalle yksilölle ja laajemmille kohderyhmille tarjoamalla lisärahoitusta** (osallisuustuki ja poikkeukselliset kulut) henkilöille, jotka sitä tarvitsevat. Strategisten linjausten mukaan ohjelmissa kannustetaan huomioimaan erilaiset kohderyhmät hankkeiden sisällöissä ja kaikessa toiminnassa mahdollisimman osallistavalla tavalla. Lisäksi tuetaan uusia toimijoita, pieniä organisaatioita ja henkilöitä, jotka eivät muuten osallistuisi muun muassa tarjoamalla paikallisia nuorisoalan toimintoja, lyhytkestoisia liikkuvuusjaksoja sekä pienimuotoisia kumppanuushankkeita, jotka

mahdollistavat **matalan kynnyksen osallistumisen**. Lisätietoja https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/osallisuus-ja-moninaisuus

Opetushallitus julkaisi vuoden 2023 alussa selvityksen, jonka mukaan **kansainvälistymisen alueellinen tasa-arvo ei vielä toteudu Suomessa riittävän hyvin**. Selvityksen mukaan aktiivisia toimijoita löytyy sekä pienistä että suurista kunnista ja hyvin erilaisista kouluista ja oppilaitoksista. Mutta samaan aikaan, vierekkäisistä tai muuten verrannollisista kunnista voi silti löytyä hyvinkin suuria eroja. Opetushallitus on siksi kohdentanut viestintää ja neuvontaa yleissivistävän, aikuis- ja ammatillisen koulutuksen sekä nuorisosektorin osalta aliedustetuille alueille. Olemme myös lisänneet vuoropuhelua kansainvälistymisestä opetus- ja koulutuksenjärjestäjien sekä kuntajohdon kanssa tapaamalla muun muassa sivistystoimenjohtoa, ammatillisen koulutuksen johtoa sekä aluehallintoviranomaisia ja Kuntaliittoa. Lisäksi Opetushallitus tarjoaa erityistoimia suoraan uusille tai kokemattomille organisaatioille sekä isoimmissa ohjelmissa erityisavustuksia niitä tarvitseville yksilöille kaikilla sektoreilla. Vuonna 2023 alueiden aktiivisuus kansainvälistymistoimissa lisääntyi ja saimme uusia hakijoita vähäisen kansainvälisen toiminnan alueilta. Tulevina vuosina kehitämme edelleen tietoperustaisesti kansainvälistymisen tukimuotoja. Lisätietoja https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/alueellisen-tasa-arvon-toteutuminen-kansainvalistymisessa

Opetushallitus on vuodesta 2019 tehnyt työtä yhdessä korkeakoulujen ja muiden sidosryhmien kanssa **liikkuvuuden esteiden tunnistamiseksi ja keinojen löytämiseksi liikkuvuusmäärien kääntämiseksi uudelleen nousuun**. Työtä on viimeisten vuosien yli laajennettu myös ammatillisen koulutuksen suuntaan. Selvityksiä laskevien liikkuvuuslukujen syistä ja seurauksista jatketaan ja osana tätä työtä on myös vuonna 2023 käynnistänyt **vaikuttamis- ja viestintäkampanja 'Kansainvälisyysosaamisen merkitys'** liittyen ulkomaanjaksojen vetovoimaan. Tässä työssä on kartoitettu yhteiskunnallista keskustelua sekä koottu ja käyty dialogia löydöksistä kohderyhmien kanssa. Kampanja jatkuu vuoden 2024 aikana vaikuttajadialogien ja mediavaikuttamisen keinoin.

Opetushallituksen kannat suositukseen ja perusmuistioon

Opetushallitus pitää komission ehdotusta erittäin tervetulleena, ja Suomen kanta ehdotukseen kannatettavana, erityisesti ottaen huomioon, että suomalaisten liikkuvuusjaksojen kokonaismäärä on vähentynyt eri koulutusasteilla ja sektoreilla jo monen vuoden yli. Opetushallitus korostaa erityisesti seuraavia näkökulmia:

- **Kansainvälisyysosaaminen on osa perustaitojamme yhä keskinäisriippuvaisemmassa maailmassa**. Se tukee mm. henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittymistä, laajan osaamisen hankkimista, oman elämänuran löytämistä, yhteiskunnallisten ja työelämään liittyvien verkostojen luomista, elinkeino- ja yrityselämän sekä myös alueiden elinvoiman kehittymistä.

- **Kansainvälistymisen ja liikkuvuuden lisääminen palvelee työ- ja yrityselämämme tarpeita ja vastaa omalta osaltaan myös osaajapulaan**: kansainvälisen osaamisen vahvistaminen edistää Suomen pitovoimaa. Kansainvälinen Suomi on houkuttelevampi ja vastaanottavampi ulkomaisille osaajille.

• Korkeakoulusektorilla ja ammatillisen koulutuksen osalta nykyinen **kehitys on johtamassa moninaistumiseen ja kahtiajakoon kansainvälistymisen suhteen**. On suuria eroja korkeakoulujen, koulutusalojen ja yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorin välillä siinä, miten lähellä tai kaukana nyt ollaan esitetystä 25 %:n liikkuvuustavoitteesta valmistuneiden opiskelijoiden osalta. Tämä riippuu myös liikkuvuustavoitteen tarkemmasta määrittelystä. Samoin ammatillisessa koulutuksessa on isoja eroja koulutuksen järjestäjittäin, alojen sekä myös eri ikäisten opiskelijoiden välillä eikä 15 %:n liikkuvuustavoite ammatillisessa koulutuksessa ole kovin helposti saavutettavissa lähivuosina. Myös indikaattoreiden määrittelykysymyksiin on panostettava ja olisi Suomen näkökulmasta tärkeät esim. ammatillisessa koulutuksessa, että maiden järjestelmäerot huomioidaan.

• Eurooppalaiset yliopistot -aloite asettaa sen piirissä toimiville korkeakouluille kunnianhimoiset liikkuvuustavoitteet (50 % opiskelijoista osallistuu liikkuvuuteen allianssin sisällä). Tämä ohjaa jo nyt yli puolta suomalaiskorkeakouluista opiskelijaliikkuvuuden voimakkaaseen lisäämiseen, mutta jatkoa ajatellen on tärkeää, että liikkuvuuden lisääminen on tavoitteena kaikille korkeakouluille. **Liikkuvuuden lisääminen on huomioitava korkeakoulujen ohjauksessa.**

• Perusopetuksessa, lukioissa ja ammatillisessa koulutuksessa kansainvälisyysosaaminen ja liikkuvuusjaksot on otettu huomioon kansallisissa opetussuunnitelmissa ja perusteissa, mikä omalta osaltaan tukee suosituksen toimeenpanoa. Kansallisen ohjauksen näkökulmasta, olemassa olevien normien lisäksi, **suosituksessa mainitut kansalliset toimintasuunnitelmat ovat tärkeitä ohjaus- ja tavoitteenasetantavälineitä kaikilla koulutusasteilla ja sektoreilla**. Opetushallitus näkee, että näitä tulisi laatia laajassa yhteistyössä ja ottaen huomioon eri koulutusasteita sekä nuorisotoimintaa ja erityisesti huomioiden myös elinikäisen oppimisen näkökulmaa kansainvälisyysosaamisen hankkimisessa.

• Suositus asettaa muita vähemmän mahdollisuuksia omaavien henkilöiden liikkuvuusosuudeksi kaikesta kansainvälisestä liikkuvuudesta 20 %:iin, mikä on kannatettava tavoite. **Nykyään EU-ohjelmat tukevat erityistä tukea tarvitsevia jo monipuolisesti.** Osuus vaihtelee kuitenkin toiminnoittain 2 – 65 %, keskiarvo asettunee nykyään korkeintaan 10 %:n tasolle. On huomioitava, että tavoitteen indikaattorit eivät ole selkeitä tai yhteneväisiä Euroopassa, eikä tietojen koonti helppoa tietosuoja- ja yksityissyistä. Muissa kuin EU-ohjelmissa vastaavia mittareita ei ole ollenkaan.

• Yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi sekä tavoitetasojen saavuttamisen näkökulmasta on myös tärkeää, että **kansainvälistymisohjelmien rahoitus mitoitetaan asetettuihin tavoitteisiin nähden riittäväksi pitkässä jänteessä**, etenkin Erasmus+ ja Nordplus –ohjelmien kautta, joista monet sektorit ovat riippuvaisia. **Huomioitavaa on myös, että Suomi on aina kotiuttanut EU:n liikkuvuusohjelmien kautta maksuosuuttamme enemmän EU-varoja.** Erasmus+ kansallisten toimistojen johtajien toimesta on budjettitarpeiden osalta arvioitu EU-tasolla, että tämän ohjelmakauden viimeisen vuoden 2027

tason ylläpito seuraavalla Erasmus+ -ohjelmakaudella 2028-2034 vaatisi vähintään kaksinkertaisen rahoituksen ja vähäinenkin toimintojen kasvattaminen kolminkertaisen budjetin.

• Erityisesti tulee kiinnittää huomiota siihen, että opetus- ja muulla henkilöstöllä on myös **johdon sitoutuminen ja tuki toimintaan sekä riittävästi työaikaresurssia toiminnan toteuttamiseen osana työtehtäviä**. Myös opettajien ja henkilöstön omat liikkuvuusjaksot ovat oleellisia liikkuvuustoiminnan ylläpitämisen sekä kehittämisen näkökulmasta. Suomi on opiskelija- ja opettajaliikkuvuudessa suosittu kohdemaa, tänne on enemmän tulijoita kuin meillä on lähtijöitä. Liikkuvuustoiminnassa **vastavuoroisuus on tärkeä periaate ja siksi myös vastaanottoon liittyvät rakenteet on huomioitava paikallistasolla**, kun liikkuvuustavoitteita lisätään. Tämä vaatii opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä joitain panostuksia, mutta luo samalla myös kotikansainvälisyyteen liittyviä mahdollisuuksia korkeakouluihin, oppilaitoksiin, kuntiin ja alueille.

• Suosituksessa mainitun kielitaidon osalta on todettava, että muiden kuin englannin kielen opiskelijoiden määrä on vähentynyt huolestuttavasti peruskouluissa ja lukioissa jo viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. **Osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön motivoi vieraiden kielten, myös harvinaisempien kielien opiskeluun**. Koulupolun varhaisissa vaiheissa aloitettu kielten opiskelu luo pohjaa sille, että kielitaito voi kehittyä tasolle, jota tarvitaan myöhemmin yhteiskunnassa ja työelämässä.

• Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen:

  o Liikkuvuusjakson aikana hankitun **osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen osaksi lukio-opintoja sekä ammatillisen koulutuksen tutkinnonosia on tärkeätä yhä kiinnittää huomiota** ja edistää siihen liittyviä toimia kansallisin toimenpitein ja informaatio-ohjauksella.

  o Mitattavia **liikkuvuusjaksoja on tarkasteltava osaamislähtöisesti** niin, että myös lyhyempien liikkuvuusjaksojen kriteerinä on se, että se on toteutettu kansainvälisessä yhteistyössä, tarjoaa aidosti monikulttuurisen kokemuksen ja tuottaa kansainvälistä osaamista. Korkeakoulutuksen osalta ehdotuksessa mainittu 3 ECTS minimilaajuus on hyvä lähtökohta ja ammatillisen koulutuksen osalta voisi huomioida myös sitä pienempiä kokonaisuuksia, mikäli laatukriteerit täyttyvät.

  o **Informalissa ja non-formaalissa oppimisessa opitun tunnistaminen ja tunnustaminen** myös keskeinen kehitettävä osa-alue.

• Keskeinen kysymys tulevaisuuden liikkuvuustoimintaa ajatellen on ollut myös ns. **kestävän, vähäpäästöisemmän liikkuvuuden mahdollistaminen**. Pääasiassa tämä tarkoittaa maata pitkin matkustamista. EU-ohjelmien tuet on tätä varten vuonna 2024 korotettu, mutta säännöt eivät vielä riittävästi huomioi Suomen kaltaisia maantieteellisisiä oloja, missä maayhteyksiä ei

käytännössä ole koko matkalle. Asiassa ollaan Opetushallituksesta pyritty aktiivisesti vaikuttamaan EU-komissioon.

• Suosituksessa mainitut, mahdolliset uudet EU-tason tietovarannot ja tukipalvelut, tulisi tarkastella kriittisesti jo olemassa olevien palvelujen ja ohjelmien näkökulmasta ja pikemmin **yhdistää ja vahvistaa olemassa olevia palveluja kuin kehittää uusia toimintoja**. Mm. Euroguidancen, eTwinning:n ja Europassin yhdistäminen tiiviiksi osaksi Erasmus+ -ohjelman kansallista toimiston hallintoa olisi liike oikeaan suuntaan.

• Suositus tuo esiin **Erasmus lähettiläät**, eli ohjelmaan osallistuvat tai osallistuneet nuoret, jotka jakavat muiden kanssa tietoa muille omasta kokemuksestaan, toimivat viestinviejinä ja malleina muille. Tämä on tärkeä tapa viestiä mahdollisuuksista ja siksi Opetushallitus on jo pitkään tukenut nuorisosektorilla EuroPeers-verkostoa ja ammatillisessa koulutuksessa EuroApprentices-verkostoa. Olemme myös perustamassa vastaavanlaista toimintaa korkeakoulutuksen sektorille vuoden 2024 aikana.

LIITE 1

Tarkempi oppimiseen liittyvän liikkuvuuden tilannekuva koulutusasteittain ja sektoreittain

Korkeakoulutuksen liikkuvuuden kehitys ja nykytila

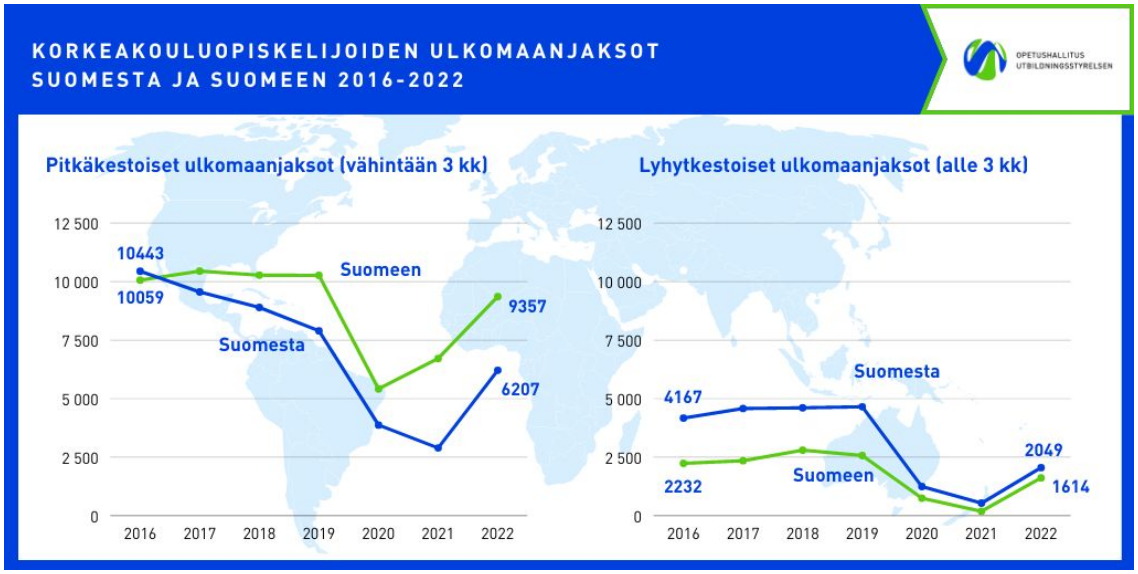

Korkeakouluopiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus oli vuoteen 2016 saakka kasvussa ja noin 10 000 opiskelijaa lähti vuosittain yli 3 kk kestoiselle liikkuvuusjaksolle osana korkeakouluopintojaan. Saman verran Suomeen myös saapui vaihto-opiskelijoita ulkomailta. Vuoden 2016 jälkeen Suomesta lähtevien opiskelijoiden määrä kääntyi kuitenkin laskuun. Kun tarkastellaan pitkäkestoista (yli 3 kk) liikkuvuutta, on laskeva trendi ollut ammattikorkeakouluissa jyrkempi kuin yliopistoissa: vuosina 2016–2019 opiskelijaliikkuvuusluvut putosivat ammattikorkeakouluissa 33 % ja yliopistoissa 16 %. Keskimääräinen lasku korkeakoulusektorilla oli 25 %. Lyhytkestoinen liikkuvuus on puolestaan ollut selvästi aktiivisempaa ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa.

Koronapandemian aikana liikkuvuusmäärät romahtivat entisestään ja olivat alhaisimmillaan vuonna 2021. Sen jälkeen liikkuvuuden määrä on kääntynyt selkeään kasvuun, mutta se ei ole saavuttanut pandemiaa edeltänyttä tasoa. Vuonna 2022 pitkälle ulkomaanjaksolle lähti 6200 opiskelijaa ja lyhyelle jaksolle reilu 2000 opiskelijaa. Erasmus+ -ohjelma on selvästi suurin korkeakoulujen kansainvälisen opiskelijaliikkuvuuden rahoittaja: vuonna 2022 68 % pitkälle liikkuvuusjaksolle lähteneistä opiskelijoista liikkui Erasmus+ -ohjelman rahoituksella.

Vipusen tilastoista voidaan tarkastella ulkomaanjaksolla käyneiden osuutta korkeakouluista valmistuneista ja verrata määriä Eurooppa liikkeellä -suosituksessa esitettyyn 25 %:n liikkuvuustavoitteeseen. Kun mukaan lasketaan sekä pitkät että lyhyet liikkuvuusjaksot, oli vuonna 2019 ammattikorkeakouluista valmistuneista 22,5 % osallistunut ulkomaanjaksolle. Vuonna 2022 vastaava luku oli 9,6 %. Yliopistojen osalta tarkastellaan erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Alemman tutkinnon suorittaneista oli

vuonna 2019 17,4 % osallistunut ulkomaanjaksolla, vuonna 2022 valmistuneista heitä oli 7,4 %. Ylemmän tutkinnon suorittaneista ulkomaanjaksolla oli vuonna 2019 valmistuneista käynyt 13,4 % ja vuonna 2022 valmistuneista 8,3 %.

Syitä laskevaan liikkuvuuteen on monia. Opetushallitus on vuodesta 2019 tehnyt työtä yhdessä korkeakoulujen ja muiden sidosryhmien kanssa asian tiimoilta. Syyt liikkuvuuden laskuun ovat sekä opiskelijoihin ja korkeakouluihin liittyviä, ja esitetty alla olevassa taulukossa.

Ammatillisen koulutuksen liikkuvuuden kehitys ja nykytila

Ammatillisen koulutuksen liikkuvuutta tilastoidaan Suomessa Opetushallituksen toimesta kalenterivuosittain tehtävän oppilaitoskyselyn perusteella. Oppilaitosten vastausaktiivisuutta voidaan pitää erittäin hyvänä ja oppilaitokset näkevät kansallisen tilastoinnin palvelevan kansainvälisen toiminnan tietoperusteista johtamista oppilaitoksissa.

Vuoteen 2018 saakka liikkujien määrä suhteutettiin tilastointivuotta edeltävänä vuonna opetussuunnitelman mukaisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa aloittaneiden määrään. Johtuen tutkintorakenteen muutoksesta ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä sovittiin opetusministeriön ja opetushallituksen toimesta liikkuvuuden suhteellista laskentatapaa muutettavaksi vuodesta 2019 lähtien. Vuodesta 2019 lähtien liikkuvuus on suhteutettu 16–25 vuotiaisiin opintonsa aloittaneisiin kunakin tilastointivuotena.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijaliikkuvuus kasvoi 2000-luvun alussa ja saavutti huippunsa 2010-luvun puolessa välissä, jolloin liikkuvuuksia tilastoitiin vuosittain reilusti yli 6000. Kun liikkujien määrä suhteutettiin vuonna 2013 opetussuunnitelman mukaisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa aloittaneiden määrään, lähti tällöin ulkomaille keskimäärin 13,2 % aloittaneista.

Vuosina 2017-2019 liikkuvuusluvut laskivat siten, että vuonna 2019 Suomesta lähti ulkomaanjaksolle 4426 opiskelijaa, mikä vastasi 10,3 % 16–25 vuotiaista opintonsa aloittaneista. Koronan myötä liikkuvuusluvut sukelsivat reilusti. Vuonna 2022 liikkuvuusluvut lähtivät jo hiljalleen palautumaan kohti normaalia etenkin

syksyllä, ja toteutettiin yhteensä 2708 liikkuvuutta. Vuonna 2022 ulkomaanjaksolle lähteneiden suhteellinen osuus oli jo 6,2 %.

Huomioitava on kuitenkin, että Suomessa ammatillisen koulutuksen opiskelijoista yli puolet ovat aikuisia opiskelijoita toisin kuin yleensä eurooppalaisissa maissa. Heistä myös suuri osa opiskelee ammatti- tai erikoisammattitutkintoa. Mikäli liikkuvien opiskelijoiden prosentuaalinen osuus lasketaan kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista (kaikki tutkintotasot ja myös aikuiset opiskelijat), se avaa Suomessa kohdejoukon hyvin laajaksi myös heille, joille liikkuvuusjaksot ovat epätodennäköisiä tai hyvin vähäisessä määrin toteutuvia.

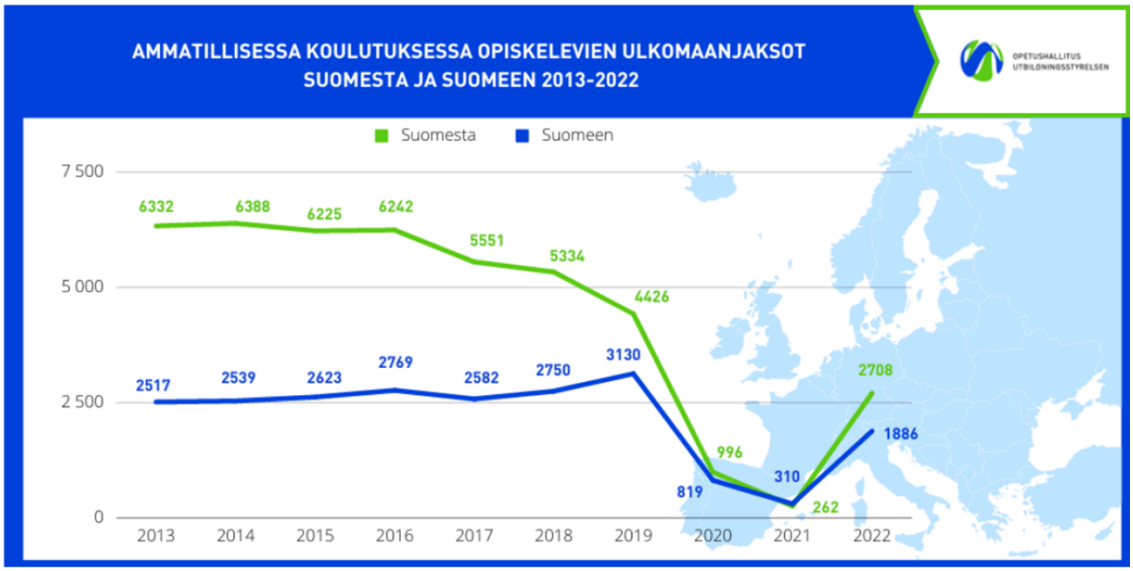

Liikkuvuuden laskuun on, ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta, arvioitu vaikuttavan yhtä aikaa kehityskulut liittyen opiskelijoihin ja oppilaitoksiin. Ammatillisen koulutuksen uudistukset lisäsivät joustavuutta opintoihin, ja mahdollistivat aiempaa nopeamman valmistumisen, mikä saattoi samalla vähentää kiinnostusta ulkomaanjaksoja kohtaan. Opettajien siirtyminen kokonaistyöaikaan vaikutti joissakin oppilaitoksissa kansainvälistymistyön panostuksiin. Taloudellisen tuen riittävyyttä on pyritty Erasmus+ -ohjelman tuilla varmistamaan nostamalla viime vuosina sekä opiskelijoiden että henkilöstön yksilötukia.

Vuonna 2022 yli puolet opiskelijoiden ulkomaanjaksoista toteutettiin koulutussopimusjaksoina työelämässä osaamista hankkien. Reilu 15 % jaksoista sisälsi oppimista oppilaitoksissa ja reilu 10 % toteutettiin osana Erasmus+ -yhteistyöhankkeiden toimintoja. Alle prosentin verran jaksoista toteutui oppisopimuksella tai on osallistumisia ammattiaitokilpailuihin.

Vuonna 2014 noin puolet liikkuvuuksista rahoitettiin EU-ohjelmista ja 28 % oppilaitosten omalla rahoituksella. Vuosina 2009-2019 myönnettiin myös valtionavustuksia globaaliverkostoille, joissa toteutettiin globaaleja liikkuvuuksia ennen kuin ne mahdollistuivat vuodesta 2021 lähtien Erasmus+ -ohjelmassa. Tämän rahoituksen osuus oli vuonna 2014 6 % liikkuvuuksista. NordPlus-ohjelman osuus jäi alle 2 %:iin. Vuonna 2022 opiskelijaliikkuvuudesta 80 % rahoitettiin Erasmus+ -ohjelman tuella, vajaa 10 % oppilaitosten omalla rahoituksella, vajaa 2 % opiskelijan omalla rahoituksella, vajaa 4 % NordPlus-ohjelmasta ja vajaa 5 % muulla rahoituksella kuten erilaisten säätiöiden ym. tuella.

Peruskoulujen ja lukioiden liikkuvuuden kehitys ja nykytila

2010-luvulla lukuvuosina 2013-14 ja 2016-17 lukiokoulutuksen liikkuvuus oli korkeimmillaan, esimerkiksi lukuvuonna 2016-17 lukiolaisten lähteviä liikkuvuuksia tilastoitiin reilut 7000, kansainvälisyyteen liikkuvuuteen osallistui 34 % lukiokoulutuksessa aloittaneista. Lukuvuonna 2017-18 lähteviä liikkuvuuksia tilastoitiin 5150, lukuvuonna 2018-19 vielä 6604. Kiinnostusta liikkuvuuteen olisi ollut enemmänkin, mutta kansainvälisten ohjelmien rahoitus oli rajallista. Pandemia pysäytti liikkuvuuden lähes kokonaan pariksi vuodeksi. Vuoden 2022 syksystä lähtien liikkuvuus alkoi elpyä hyvinkin ripeästi, mutta liikkuvuusmäärät ovat edelleen varsin kaukana pandemiaa edeltäneen ajan parhaista vuosista. Lukuvuonna 2022-23 oppimiseen liittyvälle liikkuvuusjaksolle lähti 4599 lukiolaista.

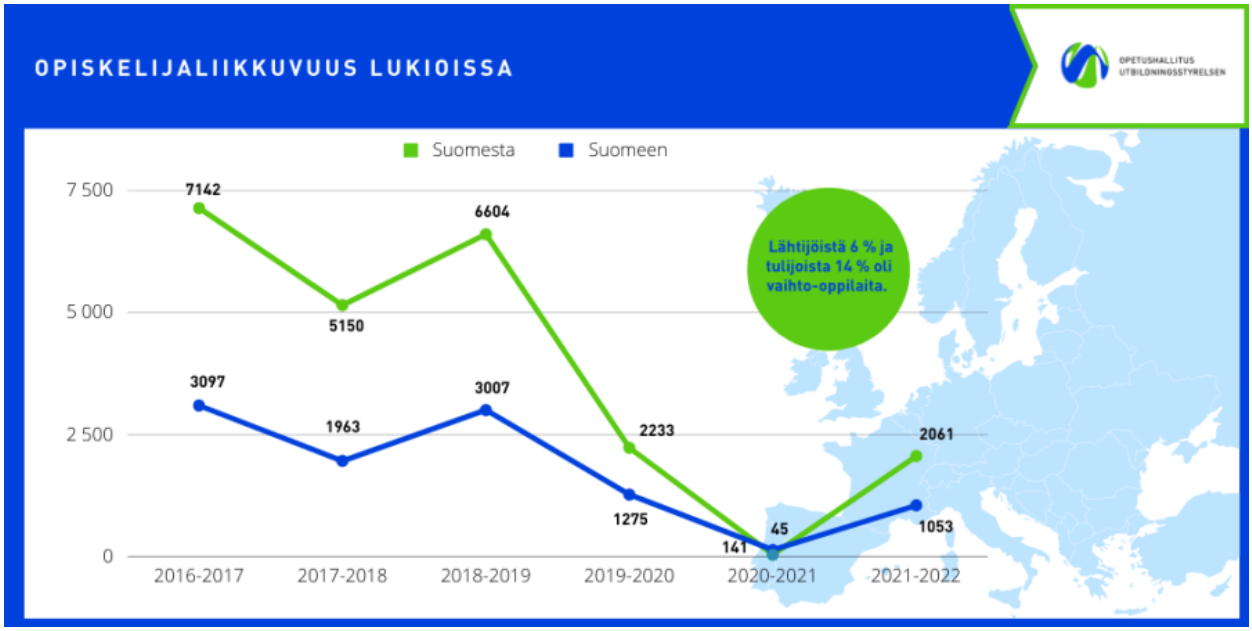

Kun tarkastellaan peruskoulujen liikkuvuutta 2010-luvulla, eniten liikkujia on tilastoitu lukuvuonna 2018-19, jolloin 2783 peruskoululaista osallistui liikkuvuusjaksolle. Lähes yhtä suuria liikkuvuusmäärät olivat lukuvuonna 2016-17, jolloin lähtijöitä oli 2410. Myös peruskoulussa pandemia pysäytti oppimiseen liittyvän liikkuvuuden, vuodesta 2022 se on alkanut elpyä, mutta lukiokoulutusta huomattavasti hitaammin. Lukuvuonna 2022-23 peruskoulun oppijoiden lähteviä liikkuvuuksia tilastoitiin 905.

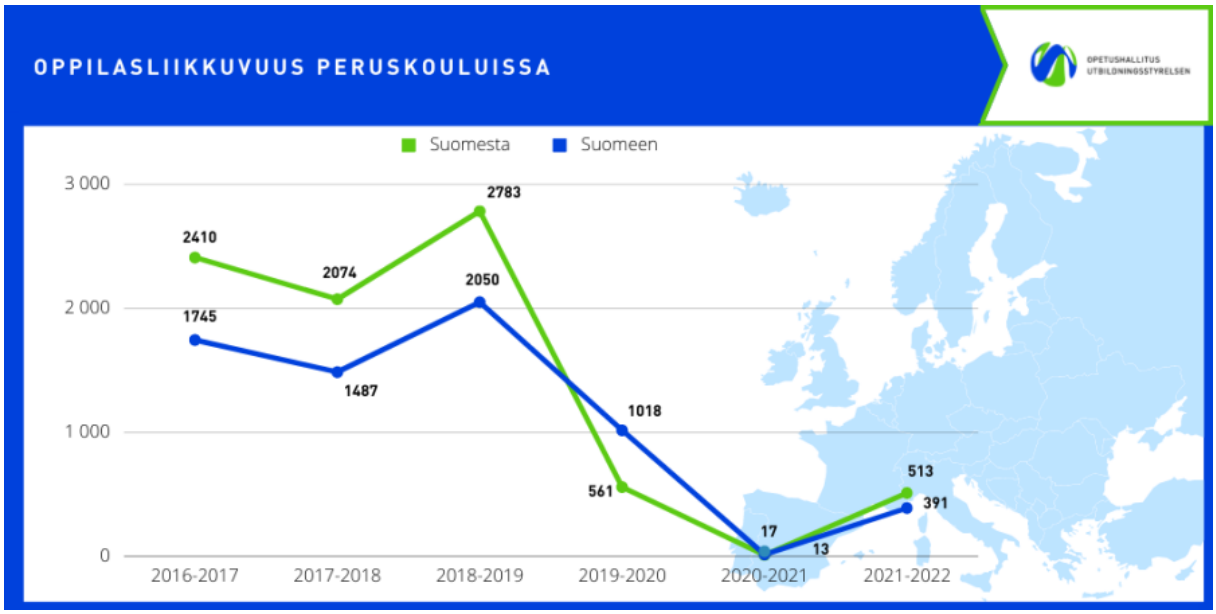

Erasmus+ ohjelmalla on tärkeä rooli sekä peruskoulujen että lukioiden liikkuvuudessa, 75 % liikkuvuusjaksoista toteutuu Erasmus+ rahoituksella. Lukuvuonna 2022-23 Nordplus-ohjelman ja muiden pohjoismaisten rahoituslähteiden osuus oli 3 % liikkuvuuksista, kansainvälistymisen valtionavustusten vajaat 1 %, Opetushallituksen Suomen Yhdysvaltain suurlähetystön kanssa yhteistyössä toteuttaman Transatlantic Classroom-ohjelman kautta rahoitusta sai 0,1 % tilastoiduista liikkuvuuteen osallistuneista. Vanhempien, koulujen/kuntien ja muiden rahoituslähteiden osuus oli noin 20 %.

Liikkuvuus on usein ryhmäliikkuvuutta. Lukioissa vaihto-oppilastoiminnan kautta liikkuvuusjaksolle lähti lukuvuonna 2022-23 yhteensä 161 opiskelijaa, yhtenäiskouluista 68. Liikkuvuusjaksojen kesto on sekä peruskouluissa että lukioissa pääasiassa muutamasta päivästä enintään kuukauteen. Lukioissa pitkäkestoisia yli kuukauden mittaisia liikkuvuusjaksoja tilastoitiin 2022-23 yhteensä 106.

Sekä peruskoulujen että lukioiden liikkuvuus suuntautuu pääasiassa Eurooppaan, mihin keskeisimpänä tekijänä vaikuttanee käytettävissä oleva rahoitus. Yleissivistävässä koulutuksessa Erasmus+ ohjelma, jonka kautta merkittävä osuus liikkuvuuksista toteutuu, rahoitusta on mahdollista saada vain EU:n jäsenvaltioihin ja ohjelmaan assosioituneisiin maihin suuntautuvaan toimintaan.

Monimuotoliikkuvuus, jossa yhteistyötä tehdään virtuaalisesti ennen liikkuvuusjaksoa tai sen jälkeen, näyttää vakiintuneen sekä peruskoulujen että lukioiden toimintaan huolimatta siitä, että esimerkiksi Erasmus+ -ohjelmassa ei rahoitusta ole mahdollista käyttää siihen. Lukuvuonna 2022-23 lukiokoulutuksen opiskelijaliikkuvuudesta 18 % oli monimuotoliikkuvuutta, peruskoulussa vastaava osuus oli 14 %.

Osallisuus ja moninaisuus -tuki mahdollistaa oppimiseen liittyviin liikkuvuuksiin osallistumisen myös niille, joilla on vähemmän mahdollisuuksia, esimerkiksi taloudellisia, terveydellisiä, sosiaalisia ja oppimiseen liittyviä esteitä. Vuonna 2023 osallisuustukea myönnettiin 8 %:lle Erasmus+ ohjelman liikkujista. Opetushallitus edistää toimillaan sitä, että koulut ja lukiot mahdollistavat kaikkien osallistumisen kansainväliseen toimintaan.

Aikuiskoulutuksen liikkuvuuden kehitys ja nykytila

Kansainvälisessä yhteistyössä, erityisesti EU-tasolla, aikuiskoulutussektorilla tarkoitetaan vapaan sivistystyön kenttää sekä kaikkea aikuisten oppimiseen tähtäävää, ei-tutkintoon johtavaa toimintaa. Sektorin toimijat ovat täten hyvin laaja kirjo erilaisia toimijoita, esimerkkinä kansalaisopistot ja kansanopistot mutta myös vankilaopetus ja museoiden sekä järjestöjen oppimiseen liittyvä toiminta.

Aikuiskoulutussektorin kansainvälinen yhteistyö ja erityisesti liikkuvuus on aina ollut varsin EU-riippuvaista. Isoin rahoituslähde on Erasmus+ -ohjelma. Kaudella 2014-2020 aikuiskoulutuksen liikkuvuustoiminto oli rajattu ainoastaan henkilöstöliikkuvuuteen ja toiminto oli varsi suosittu. COVID19 -pandemian aikana tapahtui kaksi merkittävää seikkaa. Liikkuvuus pysähtyi täysin samalla, kun uudella Erasmus+- kaudella 2021-2027 oli päätetty lisätä aikuiskoulutuksen liikkuvuuden rahoitusta sekä avata liikkuvuus myös aikuisoppijoille. Oppijaliikkuvuus rajattiin oppijoille, joilla on muita vähemmän mahdollisuuksia. Vuonna 2021 liikkuvuutta oli muutosten takia vielä suhteellisen vähän mutta vuonna 2022 kasvu alkoi hitaasti. Vuonna 2023 aikuiskoulutuksen liikkuvuus oli Suomen osalta jo löytänyt paikkansa ja koko liikkuvuushankkeille allokoitu Erasmus+ budjetti saatiin käytettyä.

Henkilöstöliikkuvuuden osalta vaihdot ovat verraten lyhyitä (1 -2 viikkoa) työnvarjostusjaksoja tai kurssiosallistumisia. Oppijaliikkuvuudessa suositaan lyhyitä ryhmäliikkuvuuksia. Monimuotoliikkuvuus ei ole vielä vakiintunut aikuiskoulutuksessa, ja sen korostamiseen onkin satsattu hakukoulutuksissa ja infotilaisuuksissa. Sekä Suomessa että Euroopassa keskustellaan nyt kasvavien liikkujamäärien edessä paljon vastaanottavien tahojen puutteesta.

Kansallisella tasolla aikuiskoulutussektorin alueelliset tiedottajat (8 henkeä) tuovat lisäarvoa ja auttavat ohjelman tietoisuuden lisäämistä valtakunnallisesti kuten myös tiivis yhteistyö Opetushallituksen EPALE-tietopalvelun kanssa.

Nuorisosektorin liikkuvuuden kehitys ja nykytila

Nuorisosektorilla kansainvälinen yhteistyö ja liikkuvuus perustuu pitkälti EU-ohjelmiin, eli Erasmus+ ohjelman nuorisolukuun sekä erilliseen Euroopan solidaarisuusjoukot –ohjelmaan. Yhteistyön perinne on pitkä ja Suomi on EU-tasolla hyvin vahva toimija.

Vuonna 2023 EU:n nuoriso-ohjelmien avustuskysyntä ylitti myönnettävissä olevan rahoituksen tason selkeästi ja myös myönnetyissä liikkuvuuksissa koronavuosia edeltäneen tason. Koronavuodet olivat sektorille vaikeita, mutta paluu on myös tapahtunut verraten nopeasti hyvien yhteistyöverkostojen ja pitkien perinteiden varassa.

Nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuuksiin myönnettiin rahoitusta vuoden aikana 5949 henkilölle ja vapaaehtoispalveluihin 390 henkilölle. Tämän lisäksi vuosittain 300 -400 nuorisoalan toimijaa liikkuu ohjelmista rahoitettuihin koulutuksiin ja seminaareihin eri puolille Eurooppaa.

Nuoriso-ohjelmat ovat viime vuosina tavoittaneet entistä paremmin myös sellaisia osallistujia, joilla on muita vähemmän osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi taloudellisista, sosiaalisista, kulttuurisista tai maantieteellisistä syistä. Nuorison Erasmus+ -hankkeisiin osallistuneista 35 prosenttia ja Euroopan solidaarisuusjoukkojen toimintaan osallistuneista 65 prosenttia oli tällaisia henkilöitä.

Kansainvälisyysosaaminen tulevaisuuden perustaitona

Nykyiset **perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteet, sekä ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteet, luovat myönteisen pohjan kansainvälisyysosaamisen kartuttamiseen myös oppimiseen liittyvän liikkuvuuden kautta**.

On tärkeätä, että varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta asti opitaan kunnioitusta ja luottamusta muita ihmisryhmiä ja kansoja kohtaan myös kansainvälistä yhteistyötä tehden. Kieliosaaminen, myös harvinaisempien kielien oppiminen, on myös keskeistä. Samoin on tärkeätä, että sisäistetään globaalikasvatukseen sisältyviä eettisiä ja kestävän sekä tasavertaisen yhteistyön ja kestävän kehityksen näkökulmia, opetussuunnitelmien mukaisesti.

Globaalikansalaiseksi kasvetaan osittain harjoittelemalla käytännössä ja oppimiseen liittyvä liikkuvuus kytkeytyy tähän. Riippumatta siitä, millaisessa koulussa, lukiossa tai oppilaitoksessa ja missä päin Suomea koulua käy tai opiskelee, mahdollisuuksien tulisi olla yhdenvertaiset saavuttaa kansainvälisyystaitoja ja -osaamista.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet sisältävät kansainvälisyyden ja globaalikasvatuksen peruselementtejä, painottaen myös vahvasti kotikansainvälisyyden sekä kieliosaamisen tärkeyttä. Etenkin luokkien väliset yhteistyöprojektit, virtuaalinen yhteistyö ja ryhmävaihdot voivat olla merkittävä osa toimintaa.

Lukio-opiskelijaa ohjataan aktiiviseen ja suunnitelmalliseen kansainväliseen toimintaan, myös liikkuvuuteen. Lukioita kannustetaan myös pitkäkestoisen opiskelijaliikkuvuuden edistämiseen ja tässä on nähtävissä myönteistä kehitystä, muun kansainvälisyystoiminnan lisäksi.

Ammatillisessa koulutuksessa kansainvälisyysosaaminen voidaan sisällyttää sekä yhteisiin tutkinnonosiin, että ammatillisiin opintoihin. Vuodesta 2021 eteenpäin on lisäksi ollut tarjolla valinnainen tutkinnonosa ”Kansainvälisissä työtehtävissä toimiminen”. Opintokokonaisuudessa hankitaan kansainvälistä osaamista käytännön työssä ja opitaan tarkastelemaan sekä sanoittamaan sitä. Kaikille perustutkinnoille yhteinen tutkinnonosa tuo uusia mahdollisuuksia erityisesti sellaisten alojen opiskelijoille, joilla kansainvälistyminen ei perinteisesti ole sisältynyt opintoihin. Opintojaksolla opetellaan myös tunnistamaan, millaista osaamista kansainvälinen työskentely antaa sekä sanoittamaan sitä työnhakua varten.

Myös Opetushallituksen ja Osaamisen ennakointifoorumin ennakointityössä kansainvälisyysosaaminen on noussut esiin keskeisenä taitona eri sektoreilla ja yhdistettynä myös muihin avaintaitoihin. Lisää mm. https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/laaja-alainen-osaaminen-2030-luvulla